

En annan sida av Österrike

AV JAN-ERIK LUNDBERG

För alla fotbollsälskare befinner sig Österrike under juni månad i händelsernas centrum. Stora grupper av glada fans finns på plats och droppar av i takt med att det egna laget blir utslaget.

Men man kan åka till Österrike av helt andra skäl. Ett sådant är historiskt/politiskt. Då handlar det om att ta reda på vad som hände i Österrike från *Anschluss* 1938 fram till krigsslutet 1945, och hur landet därefter hanterat sitt förflutna. Denna sida av Österrike är föga känd och österrikarna har inte gjort mycket för att göra den bättre känd.

Påfallande förnekelse kring landets roll

Tillsammans med en grupp, bestående bland annat av lärare med fokus på studier kring Förintelsen, åkte jag till Österrike i ett arrangemang av Svenska kommittén mot antisemitism. Vår resa råkade sammanfalla med EM i fotboll.

Österrikes motsvarighet till SKMA heter *Erinnern.at* och organisationen stod för programmet i form av seminarier med forskare och besök på platser som Mauthausen, Gusen, Ebensee och slottet Hartheim.

Precis som vi ställde oss frågan; om det var lämpligt med OS i Kina i somras, så tycker jag man kan ifrågasätta om Österrike är ett värdigt värdland för ett mästerskap när förnekelsen är så påfallande kring landets egen roll som förövare under Förintelsen, med utbredd antisemitism och främlingsfientlighet.

Hur många rader har ägnats åt denna sida av Österrike under EM? Det enda jag läst i svensk media härrör från december 2007 då Ola Larsmo skrev om lägret Gusen i DN.

Tydligt får idrotten under inga omständigheter överskuggas av diskussioner om brott mot mänskligheten och mänskliga rättigheter.

”Österrikarna har valt att glömma”

Ledare för *Erinnern*-projektet, som startade 2001, är Peter Niedermair. Han beskriver Österrikes sätt att behandla sitt förflutna som ”kollektiv amnesi” – en kollektiv glömska.

Vad är det då som är utmärkande för landets sätt att hantera sitt nazistiska förflutna? Varför har det ända fram till i dag varit så svårt att tala öppet om att österrikare var välrepresenterade i det nazistiska förintelse-maskineriet med namn som exempelvis Franz Stangl och Seyss-Inquart?

Direkt efter krigets slut då Österrike befriats av de allierade uppstod uttrycket att Österrike var ”the first victim of Nazism” (nazismens första offer). Detta blev den ledande diskursen. Att också andra grupper var offer eller att österrikarna själva var gärningsmän förnekades.

Först 1986 under den så kallade Waldheimdebatten kom en begynnande brytning med den förhärskande uppfattningen av Österrike som nazismens första offer. Den

”Tydligt får idrotten under inga omständigheter överskuggas av diskussioner om brott mot mänskligheten och mänskliga rättigheter.”

f.d. generalsekreteraren i FN, Kurt Waldheim, ställde då upp i presidentvalet. Under valkampanjen konfronterades han med ett foto av sig själv från Grekland iförd Wehrmachtuniform.

På frågan om fotot föreställde honom, svarade Waldheim att han ”inte kunde minnas” det.

Viktigt arbete för att förändra bilden

Den nya diskursen, som dock inte delas av alla, är att österrikarna inte bara var offer under Förintelsen, utan också åskådare och gärningsmän. En bild som etsar sig fast är det välkomnande mötet av Hitler på Heldenplats i Wien 1938 och hur människor då ser på när judar förödmjukas genom att liggande på knä tvingas skura Wiens gator med tandborstar.

Österrikes sätt att hantera sitt nazistiska förflutna genom att glömma är en skam för

landet, menar Peter Niedermair. Hans organisation jobbar i dag, trots motstånd, mycket aktivt med utbildning av olika samhällsgrupper, bland annat lärare och poliser för att förändra bilden av Österrike som "the first victim".

Glammet kring Fotbolls-EM är snart över, men rösterna från Mauthausen, Gusen, Ebensee,

Hartheim och andra platser måste få höras och människornas öde berättas för att väcka en global medvetenhet kring de enskilda ländernas roll, så att man kan enas bakom orden: *Never again!*

Jan-Erik Lundberg är lärare på Filbornaskolan i Helsingborg.